

היום נלמד בעזרת ה':

סנהדרין דף טז

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה - אין דנין לא את השבט וכו' אלא על פי בי"ד של שבעים ואחד:

שאלה: **האי שבט דחטא במאי?** במה חטא השבט שצריך לדון אותו? (= משמע שדנים את כל השבט יחד כיון שיש כאן חטא של רבים). אי אפשר לומר שמדובר שהם חיללו שבת, לפי שאין הבדל אם יחיד חילל או הרבה אנשים חיללו, ורק לגבי עבודה זרה יש הבדל בין יחיד לרבים, שיחיד נידון בעשרים ושלושה ורבים בשבעים ואחד, אבל בשאר המצוות אין חילוק בין יחיד לרבים.

אלא: אלא מדובר בשבט שלם שהודח לעבוד עבודה זרה, שהוא נידון בשבעים ואחת ובמיתת סייף כמו 'עיר הנידחת'.

קושיא: **למימרא:** וכי אתה בא לומר ששבט שלם שהודח נידון בדין של רבים כמו עיר הנידחת? והרי אין זה לא כשיטת רבי יאשיה ולא כשיטת רבי יונתן. **הגמ' מבארת:**

דתניא: שהרי למדנו בברייתא, שלדעת רבי יאשיה - עיר הנידחת נעשית רק כאשר עבדו ע"ז לא פחות מעשרה בני אדם, לפי שפחות מכך אין זה 'עיר'. ולא יותר ממאה, לפי שמעל מאה הם יוצאים מתורת 'עיר' והם נעשים 'ציבור', ולא נאמרה מיתת סייף על ציבור, אלא כל אחד נידון בסקילה בפני עצמו. ולדעת רבי יהונתן - ממאה עד רובו של שבט, אבל אם כל השבט עבד ע"ז אינם נעשים 'עיר הנידחת' אלא כל אחד נידון במפני עצמו. ע"כ הברייתא.

נמצא שלדעת כולם אין כל השבט נידון כרבים, אלא כל אחד נידון בפני עצמו כבי"ד של עשרים ושלושה, וא"כ קשה מדוע המשנה אמרה שהשבט נידון בשבעים ואחד.

תירוץ: **אמר רב מתנה:** המשנה עוסקת בנשיא של שבט שחטא בדבר שעונשו מיתה בבי"ד, וכפי שאמר לקמן רב אדא בר אהבה שמהפסוק "כָּל הַדָּבָר הַגָּדֹל יִבְיָאוּ אֵלָיו" אנו לומדים ש'דבריו של גדול יביאו אליך', דהיינו אדם גדול וחשוב שהתחייב מיתה צריך להביאו לדין בפני משה רבינו שהוא שקול כמו בי"ד של שבעים ואחד, וכמו כן משנתנו אומרת שיש להביא את נשיא השבט שהוא אדם גדול וחשוב בפני בי"ד של שבעים ואחד.

עולא אמר בשם רבי אלעזר: המשנה עוסקת בשבטים שבאים לדון על עסקי נחלות (= כגון שיש להם וויכוח למי שייך חבל ארץ מסויים), ועליהם לדון בפני שבעים ואחד כמו 'תחילתה של ארץ ישראל' דהיינו כמו שארץ ישראל התחלקה כהתחלה לשבטים, שכשם שבהתחלה חילקו את הארץ לשבטים בשבעים ואחד, כך לעולם אם יש מחלוקת למי שייכת נחלה פלונית, עליהם לדון בפני שבעים ואחד.

דחיה: **אי מה תחילתה וכו':** א"כ שיצטרכו גם קלפי, אורים ותומים, וכל ישראל, כמו תחילתה של ארץ ישראל, וכיון שהמשנה לא אמרה זאת הרי שגם לא צריך שבעים ואחד.

אלא מחוורתא כדרב מתנה: אלא המשנה מבוארת לפי מה שאמר מתנה שמדובר בנשיא שבט שחטא.

רבינא אמר: באמת מדובר בשבט שהודח, ומה שהיה קשה לנו שאין דנים אותם כרבים אלא כיחיד, זו אינה קושיא, לפי שבאמת ממיתים אותם בסקילה כיחיד, אבל בית דין של שבעים ואחד דן אותם, וכפי שאמר רב חמא בר' יוסי א"ר אושעיא - יחידים העובדים ע"ז אתה מוציא לשעריך דהיינו לבי"ד של עשרים ושלושה (= שהם יושבים בשער של כל עיר ועיר), ואין אתה מוציא לשעריך את כל העיר כולה, אלא אם כל העיר עבדו ע"ז צריך לדון אותם בבי"ד של שבעים ואחד היושבים בלשכת הגזית, וכמו כן כאן במשנתנו אתה לא מוציא את כל השבט לשעריך אלא לבי"ד של שבעים ואחד.

*

למדנו במשנה - לא את נביא השקר (= לא דנים את נביא השקר אלא בבי"ד של שבעים ואחד):

מנהגי מילי: לומדים זאת מכך שנאמר בנביא שקר "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צייתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים, ומת הנביא ההוא", ונאמר בזקן ממרא "והאיש אשר יעשה כזדון לבלתי שמע אל הכלה העמד לשרת שם את יהוה אלהיו או אל השפט, ומת האיש ההוא", ואנו לומדים בגזירה שווה שכשם שזקן ממרא נהרג רק אם המרה את פי ביי"ד של שבעים ואחד כך נביא שקר נידון ביי"ד של שבעים ואחד.

קושיא: והא הזדה: והרי "הזדה" שנאמרה בזקן ממרא נאמרה לגבי מיתתו ולא לגבי מה שהמרה את פיהם, ומיתתו היא ביי"ד של עשרים ושלושה.

אלא אמר ריש לקיש: לומדים זאת מכך שנאמר בזקן ממרא "ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא", ובנביא שקר נאמר "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי...", ואנו לומדים בגזירה שווה את מיתתו של נביא שקר שהיא בשבעים ואחד מהמראתו של זקן ממרא שהיא בשבעים ואחד.

קושיא על ריש לקיש: ולהדר זקן ממרא, ולגמר "הזדה הזדה" מנביא השקר: לאחר שלמדנו בגזירה שווה את מיתתו של נביא שקר מהמראתו של זקן ממרא, אם כן נאמר שכמו שנביא שקר נהרג בשבעים ואחד (שהרי למדנו זאת מדין המראתו של זקן ממרא כנגד הוראה של שבעים ואחד) כך גם זקן ממרא ייהרג בשבעים ואחד, ומדוע הוא נהרג בעשרים ושלושה.

תירוץ: דבר דבר גמיר, הזדה הזדה לא גמיר: רק את הלימוד של גזירה שווה "דבר דבר" קיבל התנא מרבתינו, אבל את הלימוד של גזירה שווה "הזדה הזדה" הוא לא קיבל מרבתינו, ואין אדם דן גזירה שווה מעצמו למרות שהפסוק נראה מיותר כדי לדרוש ממנו, לפי שאינו יודע אם הוא אכן מיותר, כי שמא הוא נדרש לדרשה אחרת.

*

למדנו במשנה - ולא את כהן גדול: כלומר לא דנים כהן גדול אלא בבית דין של שבעים ואחד.

אמר רב אדא בר אהבה דאמר קרא "כל הדבר הגדול יביאו אליך": דבר זה אמר יתרו למשה רבינו. משה רבינו היה שקול כבית דין של שבעים ואחד. וזורשים את הפסוק 'הדבר הגדול' דבריו של כהן גדול, כלומר דינו של כהן גדול.

קושיא: מיתיבי 'דבר גדול' דבר קשה. אתה אומר 'דבר קשה' או אינו אלא 'דבריו של גדול' (כלומר של כהן גדול)? כשהוא אומר "את הדבר הקשה יביאון אל משה" הרי דבר קשה אמור: עד כאן הברייתא. הברייתא אומרת ש'דבר גדול' זה דבר קשה כפי שלומדים מהמשך הפרשה שם שאת הדבר הקשה מביאים אל משה.

תירוץ: הוא דאמר כי האי תנא. דתניא 'דבר גדול' דבריו של גדול (כלומר של כהן גדול). אתה אומר 'דבריו של גדול' או אינו אלא 'דבר הקשה'? כשהוא אומר 'הדבר הקשה' הרי דבר קשה אמור, הא מה אני מקיים 'דבר גדול'? דבריו של גדול: רב אדא בר אהבה סובר כמו התנא דלהלן החולק על התנא הנ"ל. התנא הזה סובר ש'דבר גדול' הכוונה דבריו של כהן גדול. ואי אפשר לומר 'דבר קשה' בגלל שכבר כתוב לאחר מכן שאת הדבר הקשה יביאו אל משה ואין צורך לכתוב זאת פעמיים. אלא בהכרח ש'דבר גדול' זה דבריו של כהן גדול.

קושיא: והאי תנא תרי קראי למה לי: לתנא הראשון ש'דבר גדול' זה 'דבר קשה', קשה מדוע צריך לכתוב זאת פעמיים?

תירוץ: חד לצואה בעלמא וחד לעשייה: הפסוק הראשון מדבר על ההצעה של יתרו, והפסוק השני מדבר על עשיית הדבר בפועל.

ואידך - א"כ לכתוב או גדול גדול או קשה קשה, מאי גדול ומאי קשה? שמע מינה תרתי: והתנא השני סובר שאמנם פסוק אחד מדבר על ההצעה והשני על העשייה, אבל עדיין מדוע לא כתוב בשניהם את אותו הלשון? אלא בהכרח ללמד גם על דבר קשה וגם על כהן גדול.

בעי רבי אלעזר: שור שנגח והרג אדם דנים אותו לסקילה בבית דין של עשרים ושלושה. כנלמד מהפסוק "השור יסקל וגם בעליו יומת" כמיתת הבלים כך מיתת השור, דהיינו כמו שדנים אדם למיתה בבית דין של עשרים ושלושה, כך דנים שור למיתה בעשרים ושלושה. רבי אלעזר מסתפק מה הדין בשור של כהן? האם מדמים שור של כהן גדול למיתת הבעלים שלו עצמו, דהיינו כהן גדול, ואם כן יצטרכו שבעים אחד דיינים לדון את השור שלו. או שמדמים אותו למיתה של בעלים של שור סתם בעולם, ודנים אותו בעשרים ושלושה.

אמר אב"י מדקא מבעיא ליה שורו, מכלל דמומו פשיטא ליה: מכך שרבי אלעזר הסתפק רק על שור של כהן גדול, משמע שלגבי שאר ממונו של כהן גדול פשוט לו שדנים אותו (בתביעות להוציא ממנו ממון) בשלושה דיינים וככל אדם.

קושיא: פשיטא: ומה חידש אביי? תירוץ: מהו דתימא הואיל וכתב 'כל הדבר הגדול' כל זכריו של גדול. קא משמע לן: היה מקום לחשוב שבגלל שכתוב בפסוק "כל הדבר הגדול יביאו אליך" אפילו את ממונו צריך לדון בשבעים ואחד.

*

למדנו במשנה - אין מוציאין כו': אין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

אמר ר' אבהו דאמר קרא "ולפני אלעזר הכהן יעמוד": כשמשה סמך את יהושע בן נון, נאמר שיהושע בן נון "ולפני אלעזר הכהן יעמד וישאל לו במשפט האורים לפני ה' על פיו יצאו ועל פיו יבאו הוא וכל בני ישראל אתו וכל העדה". ודורשים את הפסוק - 'הוא' זה מלך. 'וכל בני ישראל אתו' זה כהן משוח מלחמה (שדורש לפני העם בצאתם למלחמה). 'וכל העדה' זה סנהדרין.

מכאן לומדים שיהושע בן נון (וכן מלך) צריך לשאול את הסנהדרין לפני צאתו למלחמה.

קושיא: ודילמא לסנהדרי הוא דקאמר להו רחמנא, דלישיילו באורים ותומים? אולי הפסוק לא מדבר על השאלה ממי צריך לבקש רשות לצאת למלחמה, אלא מי יכול לבקש מהכהן שישאל בשבילו באורים ותומים, שהם הסנהדרין, וכן מלך, ומשוח מלחמה. אבל אין ראייה שצריך לצאת למלחמה ברשות הסנהדרין.

אלא כי הא דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידיא - כנור היה תלו וכו':

ואין הבור מתמלא מחוליתו: החופר עפר מהבור ורוצה להכניס אותו בחזרה, הבור לא יתמלא מהעפר הזה. כך גם לא ניתן לפרנס את העניים מתוך הציבור עצמו.

אמר להם לכו פשטו ידיכם בגזוד: לכו להילחם ולהביא שלל מהמלחמה.

"ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב": הגמרא מבארת את השמות המזכרים בפסוק. 'אחיתופל' זה יועץ וכו'.

וכן הוא אומר "ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי": כלומר קודם כל מבקשים רשות מבניהו בן יהוידע שהיה ראש הסנהדרין, לפני ששואלים בכרתי

והפלתי שהם האורים והתומים'. כמו שבפסוק למעלה הוא קודם לאביתר הכהן הממונה על האורים ותומים.

ולמה נקרא שמן 'כרתי ופלתי': מדוע נקראו כך האורים והתומים? והתשובה שהם היו 'כורתין דבריהן' הדברים שהם אומרים הם חתוכים ומדוייקים. ו'מופלאין מעשיהן' שהתשובה היתה ניתנת על ידי שהאותיות שבהם היו מאירות.

א"ר יצחק בריה דרב אדא ואמרי לה א"ר יצחק בר אבודימי מאי קרא?: מניין לומדים שכינור היה מעיר את דוד המלך?

*

למדנו במשנה - ואין מוסיפין על העיר: לא מוסיפים על ירושלים ועל העזרות של בית המקדש אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד.

אמר רב שימי בר חייא אמר קרא "ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וכן תעשו" לדורות הבאין: הקב"ה אמר למשה רבינו שכך יעשו לדורות. ואם כן כמו שמשה רבינו שקול כב"ד של שבעים ואחד והוא עשה את המשכן, כך לדורות צריך לקבוע את שטח בית המקדש על ידי ב"ד של שבעים ואחד.

קושיא: מתיב רבא כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשן מיכן ואילך עבודתן מחנכתן: הכלים שעשה משה רבינו נתקדשו על ידי שמן המשחה. אבל בדורת הבאים הכלים שיכנו יתקדשו על ידי העבודה בהם. הקושיא -

ואמאי? נימא וכן תעשו לדורות הבאין: מדוע לדורות לא צריך למשוח את הכלים? והרי מהפסוק הנ"ל של 'וכן תעשו' לומדים שצריך לעשות לדורות כמו שעשו במדבר. אלא בהכרח שאין קשר בין המדבר לדורות הבאים, וא"כ גם לגבי שטח המקדש לא נצריך שבעים ואחד.

תירוץ: שאני התם דאמר קרא "וימשחם ויקדש אותם" אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה: לגבי הכלים יש מיעוט בפסוק המלמד שדוקא אותם צריך למשוח ולא את הכלים שבדורות הבאים.

קושיא: ואימא אותם במשיחה ולדורות אי במשיחה אי בעבודה: אולי נפרש את הפסוק שבכלים שבמדבר צריך דוקא משיחה, אבל לדורות אפשר לבחור בין משיחה לעבודה.

אמר רב פפא אמר קרא "אשר ישרתו בם בקודש" הכתוב תלאן בשירות: הפסוק שבכלים לדורות, מדגיש שמשרתים בהם. דהיינו העבודה מקדשת אותם ולא המשיחה.

קושיא: אלא 'אותם' למה לוי? אם יש לנו פסוק מפורש שהעבודה מקדשת אותם, מדוע צריך את המיעוט 'אותם' הנ"ל?

תירוץ: אי לאו אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב 'וכן תעשו', כתב רחמנא 'אותם' אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה: אם היה כתוב רק "אשר ישרתו בם בקודש" (בלי המיעוט של 'אותם') היינו חושבים שאפשר לבחור בין עבודה כפי שלומדים מהפסוק הזה, לבין משיחה כפי שלומדים מהפסוק 'וכן תעשו'. ולכן כתוב לגבי משיחה 'אותם' למעט שאין משיחה לדורות.

*

למדנו במשנה - ואין עושין סנהדראות כו': לא עושים סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות ומשה במקום שבעים וחד קאי: משה רבינו העמיד את הסנהדרין (בפרשת יתרו) והרי משה חשוב כב"ד של שבעים ואחד.

תנו רבנן מניין שמעמידין שופטים לישראל? תלמוד לומר 'שופטים ... תתן': הגמרא דורשת את המילים בפסוק **'שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָהֶם בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשֹׁבְטֶיךָ'**.

שוטרים לישראל מניין? תלמוד לומר 'שוטרים תתן'. שופטים לכל שבט ושבת מניין? תלמוד לומר 'שופטים ... לשבטיך'. שוטרים לכל שבט ושבת מניין? ת"ל 'שוטרים' שוטרים לכל עיר ועיר מניין? ת"ל 'שופטים ... לשעריך'. שוטרים לכל עיר ועיר מניין? ת"ל 'שוטרים ... לשעריך'.

רבי יהודה אומר אחד ממונה על כולן שנאמר 'תתן לך': כלומר יש בית דין אחד של שבעים ואחד, שהוא ממנה את הבתי דינים של השבטים והערים.

רשב"ג אומר 'לשבטיך ... ושפטו' מצוה בשבט לדון את שבטו: מצוה שהב"ד של כל שבט ידון את השבט שלו.

*

למדנו במשנה - ואין עושין עיר הנדחת: לא עושים עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

אמר ר' חייא בר יוסף אמר רבי אושעיא: המקור לדבר מהפסוק "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא ... אל שעריך" דוקא איש או אשה יחידים אתה מוציא ל'שעריך' כלומר לסנהדרין הקטנה שבעיר שלך (שהיא בית דין של עשרים ושלושה), אבל אתה לא מוציא את כל העיר לבית דין שבשעריך, אלא לבית דין הגדול של שבעים ואחד. ולכן כשכל העיר חטאה דנים אותה בסנהדרין של שבעים ואחד.

*

למדנו במשנה - אין עושין עיר הנדחת בספר: כלומר עיר שיושבת בגבול ארץ ישראל ויושביה חטאו כעיר הנדחת, לא עושים לה דין של עיר הנדחת.

מאי טעמא? "מקרבך" אמר רחמנא ולא מן הספר: דוקא עיר שנמצאת 'בקרבתך' כלומר באמצע הארץ ולא בגבולות.